

УДК 330.322.001.13:330.131.7

*Г.М. Тарасюк, д-р екон. наук
Г.С. Пенчук, асп.
Національний університет
харчових технологій*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

В даній статті розглядаються такі економічні категорії як «ефективність» та «результативність» діяльності підприємств, різні методологічні підходи до оцінки результативності господарської діяльності. Наголошується на важливості розмежування цих понять та виокремлення основних критеріїв оцінки.

Ключові слова: ефект, результат, ефективність, результативність, критерій.

Функціонування підприємств в сучасних умовах економічного розвитку потребує більш глибокого реформування промислового виробництва, підвищення його ефективності та результативності, продуктивності праці, інноваційного розвитку, конкурентоспроможності тощо. Оцінювання результативності роботи підприємства є одним з основних елементів системи управління та обґрунтування господарських рішень. Досвід функціонування найбільш успішних підприємств в ринкових відносинах показав, що для успішної роботи будь-якого підприємства є постановка правильних цілей та їх виконання з найменшими затратами ресурсів. Тобто, підприємство вважається успішним, якщо воно досягло поставлених цілей, а точніше якщо його діяльність була результативною [5].

Сьогодні в Україні рівень наукових досліджень поняття «результативності», на жаль, відстає від зарубіжних розробок, оскільки цей термін дуже часто ототожнюють з поняттям «ефективності». На нашу думку, це є важливою і актуальною проблемою сьогодення. Більшість підприємств спрямовують свої зусилля на підвищення ефективності своєї діяльності, яка є лише складовою частиною результативності діяльності підприємств.

Проблема оцінки ефективності та результативності роботи підприємств, обґрунтування її практичної та теоретичної складової, розглядається та дискутується в працях таких вчених як: В. Паретто, Е. Барона, Питера Ф. Друкера, Ф.А. Хайека, М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, Д. Хан, Е. Дж. Долац, В.В. Ковальов, Ю.В. Перевалоа, В.В. Ковальов, А.М. Матлін, В. Батрасов, В. Якін, М. Алле, К. Куросави, А. Лоурола, Б. Гоулда, Д. Скотт Сінка, Д. Нортон, Т. Питерса, Р. Уотермена, Ю.Ф. Шрейдера, Т.С. Хачатурова, С. Ейлона, Б. Голда, Ю. Сьозана, С.Ф. Покропівного, В. Геєця, І.І. Прокопенка, А.М. Матлина, А.А. Барсова та ін.

Метою нашої статті є систематизація наукових підходів до оцінки ефективності та результативності діяльності підприємств на теоретичному рівні. На основі окресленої проблеми, нами було сформульовані такі цілі:

- дослідження сутнісних характеристик результативності та економічної ефективності діяльності підприємств;
- встановлення наявності/відсутності взаємозв'язку між поняттями «результативність» та «економічна ефективність»;
- виокремлення критеріїв оцінки результативності підприємств.

Наявність різних концепцій сутності ефективності та результативності зумовлено різними теоретичними позиціями їх аналізу. Особливої уваги заслуговує

проблема розмежування та/або поєднання цих двох понять, тобто встановлення між ними взаємозв'язку.

Для того, щоб висловити свою позицію стосовно цієї дилеми, ми вважаємо доцільно розглянути теоретичне підґрунтя цих категорій.

Низка економічних словників визначає суть економічного ефекту як досягнутого результату в його матеріальному, грошовому, соціальному вираженні, а результат — це те що отримано по закінченні будь-якої діяльності, підсумок. Хоча ці два поняття на перший погляд є однаковими, але слід підкреслити, що ефективність прямо або опосередковано пов'язана з реалізованою дією, а результат є наслідком дій, тобто певним продовженням ефекту [2].

Досить часто ототожнення авторами поняття ефекту та результату економічної діяльності, призводить до поєднання сутності двох понять «ефективність» та «результативність». Прикладом ототожнення цих понять є таке визначення ефективності: «Ефективність — це результативність економічної діяльності, економічних програм і заходів, що характеризуються відношенням отриманого економічного ефекту, результату до витрат факторів, ресурсів, які обумовили отримання даного результату» [5]. Так само ефективність визначається відношенням результату (ефекту) до витрат, що забезпечують його отримання [4]. Також поряд з науковцями, які ототожнюють зміст значення «результативності» та «ефективності» стоїть Булгаков М.І., який визначає, що: «Ефективність — це співвідношення ефекту (результату) і витрат (ресурсів), що зумовили цей ефект» [4]. Данні поняття не можуть бути використані в повному обсязі, оскільки на наш погляд прирівнювання ефекту і результату є некоректним.

Починаючи з 80 — 90-х років ХХ ст. ситуація кардинально змінюється, і в спеціалізованих наукових публікаціях почали виокремлювати термін «результативність» від «ефективності».

Зазначимо, що П.Ф. Друкер вказав на необхідність розмежування двох цих фундаментальних категорій «результативність» (*effectiveness*), з якою він пов'язував відповідь на запитання «як робити правильні дії (речі)?», та «ефективність», під якою він розумів відповідь на запитання «як правильно робити дії (речі)?» [2].

Д. Хан вважає, що ефективність це вміння правильно робити намічене, а результативність вміння правильно поставити цілі [5].

Також, відмінність у трактуванні вказаних категорій відображена у рекомендаціях щодо оцінки та вимірювання результативності діяльності Організації економічної кооперації та розвитку. Цей документ вказує на те, що результативність відображає як повно будуть реалізовані майбутні цілі розвитку, з урахуванням їх відносної важливості. А ефективність за своєю суттю відображає сукупну міру якостей чи переваг діяльності, тобто до якого рівня вказана діяльність досягла чи досягне вказаних цілей [2].

Ми вважаємо визначення цих авторів є найбільш точним та коректним. На нашу думку, ефективність це економічна категорія яка характеризує процес праці з якісної сторони, тобто відношення ефекту до витрат, що забезпечили його отримання. Результативність — це економічна категорія, основна увага якої фокусується на постановці правильних цілей, тобто цілей які дозволять підприємству задовольнити потреби як суспільства в цілому, так і окремі соціальні групи, і отримати максимальний прибуток, без якого підприємство не може бути результативним та ефективним. Отже, категорія «результативність» є ширшою за категорію «ефективність».

Слід підкреслити, що розвинута ринкова економіка орієнтує суспільне виробництво на задоволення конкретних потреб споживачів. До того ж отримання прибутку підприємцями залежить від того, чи потрібну для споживачів продукцію вони виробляють. Це змушує виробників постійно оновлювати продукцію, розширювати її асортимент і поліпшувати якість. Сьогодні в економіці існує багато підходів та теорій щодо вивчення споживача та моделей його поведінки. По-перше,

МЕНЕДЖМЕНТ ТА СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

потрібно пам'ятати, що споживач як економічний суб'єкт перебуває у ситуації обмеженості доступних йому у певний момент часу ресурсів, тобто приймає рішення базуючись на певних ресурсних обмеженнях. Також слід відзначити існування іншої сторони споживчого вибору — уподобання та смаки [2]. Це ще раз підкреслює, що лише постановка правильних цілей для задоволення потреб суспільства принесе підприємству максимальний прибуток. Тобто, виокремлення категорії результативності є вкрай важливим для успішної роботи будь-якого підприємства.

Оцінка результативності діяльності підприємства повинна базуватися на певних критеріях. Критерій — поняття на основі якого здійснюється оцінка, визначення та класифікація будь-чого.

У науковій літературі досить часто вживаються як синоніми поняття «результативності» такі терміни: дієвість, економічність, прибутковість, продуктивність, прогресивність, своєчасність та інші.

Ми погоджуємось з науковцями, які виокремлюють ці поняття.

Тищенко А.Н., Кизим Н.А., Догадайло Л.В. аналізуючи результативність діяльності підприємства виділяють такі критерії, які спрямовані на реалізацію цілей організації [5]:

- прибутковість — здатність в часі отримувати доходи, які перевищують затрати, необхідні для їх отримання;
- економічність — здатність раціонально використовувати обмежені ресурси в часі;
- якість — здатність задовольняти потребу споживача згідно встановлених вимог;
- інноваційність — рівень впровадження інновацій у діяльність підприємства;
- становище на ринку — здатність займати необхідне місце серед конкурентів;
- продуктивність — спроможність витратити менше ресурсів при виконанні певних обсягів роботи в динаміці;
- дієвість — рівень досягнення підприємством своїх цілей;
- якість умов праці — спосіб реакції працівників на зміни у діяльності підприємств.

Висновки. Слід зазначити, що виокремлення категорій результативності від ефективності та чітке їхнє розуміння є дуже важливим для успішного функціонування підприємств. В сучасних умовах, розробка стратегій та правильних цілей підприємства дає можливість максимізувати прибуток з мінімальними витратами. Незважаючи на низький рівень розвитку національного досвіду оцінки результативності, слід відзначити, що у світі існують міжнародні стандарти оцінки результативності, розроблені прикладні моделі та підходи.

Подальші дослідження проблеми повинні бути спрямовані на визначення принципів результативності господарської діяльності, а також розглянуті системи та підходи оцінки результативності діяльності підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дарміць Р.З., Вацик. Н.О. Взаємозв'язок результативності та економічної ефективності в системі менеджменту підприємства // Науковий вісник НЛТУ України. — 2010. — Вип. 20.12. — С. 153 — 161.
2. Олексюк О.І. Економіка результативності діяльності підприємства. — К.:КНЕУ, 2008. — 362 с.
3. Олексюк О.І. Технологія оцінки результативності діяльності підприємства // Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки. — Вип. 22. — С. 169 — 173.
4. Поліщук М.В. Результативність діяльності суб'єктів господарювання: сутність, оцінка, основи регулювання. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005, — 252 с
5. Тищенко А.Н. Экономическая результативность деятельности предприятий. — Х.:ИД «ИНЖЭК», 2005. — 168 с.

Г.Н. Тарасюк, А.С. Пенчук

**Теоретические основы оценки эффективности
и результативность деятельности предприятий**

В данной статье рассматриваются такие экономические категории как «эффективность» и «результативность» деятельности предприятий, разные методологические подходы к оценке результативности хозяйственной деятельности. Внимание уделяется важности разделение этих понятий и разделение основных критериев их оценки.

Ключевые слова: эффект, результат, эффективность, результативность, критерии.

G. Tarasuk, G. Penchuk

**Theoretical principles of estimation of efficiency
and effectiveness of enterprise activity**

The article is devoted to such economic concepts as «efficiency» and «performance» of activity of enterprises. The different methodological approaches of the estimation of economic activity effectiveness are considered in the article. The importance of differentiating of these concepts and selection of basic criteria of estimation is shown.

Efficiency and effectiveness were originally industrial engineering concepts that came of age in the early twentieth century. The words efficiency and effectiveness are often considered synonyms, along with terms like competency, productivity, and proficiency. However, in more formal management discussions, the words efficiency and effectiveness take on very different meanings. Efficiency and effectiveness are often considered synonyms, but they mean different things when applied to process management. Efficiency is doing things right, while effectiveness is doing the right things. A third related concept is adaptability, which is flexibility or the capability to respond fast. In some respects, it is this capability for an organization to reinvent itself that ensures its long-term survival and success.

Key words: effect, result, effectiveness, performance, criterion.

e-mail: jimp@ukr.net

Надійшла до редколегії 28.03.11р.